

Dominus Flevit – Herren græd

Dagbog fra Det hellige land

Det er den 21. december 2008. Jeg er på vej ned af Oliebjerget efter en lille uge i Jerusalem. Bjerget er i disse dage uden det sædvanlige mylder af turister og pilgrimme. Jul, det er Betlehem, ikke Jerusalem. Der er forbløffende stille overalt.

Midtvejs nede af bjerget ligger Dominus Flevit, den lille hvide dråbeformede kirke, bygget på det sted Jesus ifølge overleveringen græd over Jerusalem.¹ Ved indgangen sidder der en gammel franciskanermunk og holder vagt. Han har en fredelig dag. Kirken er helt tom.

Stille sætter jeg mig på en af de forreste stole i kirkerummet. Endevæggen bag alteret er opfyldt af et stort smukt udformet vindue, som åbner for en betagende udsigt over det gamle Jerusalem: Den kæmpehøje kvadratiske mur rundt om Tempelpladsen med Klippemoskéens spektakulære gyldne kuppel og Al Aqsa Moskéen. Gravkirken i baggrunden, mindre iøjnefaldende. Vest for tempelmuren med Grædemuren har vi den jødiske bydel. Tre monoteistiske religioner knyttet af fortiden til samme land, samme hellige by.

Jeg rejser mig og stiller mig midt i kirkerummet. Korset i kirkevinduet befinder sig her præcis i akse med Gravkirken. Skæringspunktet i korset rammer lige netop Gravkirkens kuppel.

Det har været fredeligt at færdes i Jerusalem i disse dage. Områdets politiske spændinger lurer dog lige under overfladen. Synet af Jerusalem gennem vinduet i Dominus Flevit rammer mig som en kølle og kalder tårerne frem. Hvor meget mere har Jesus ikke grund til at græde i dag to tusinde år efter!

Den 22. december

I dag går turen til Betlehem. Betlehem er nærmest en forstad til Jerusalem, men ikke nogen almindelig forstad. Byen ligger i palæstinensisk selvstyreområde og derfor bag den betonmur med strømførende pigtråd, som israelerne har bygget for

¹ Luk 19, 41-44

at beskytte sig mod palæstinensiske selvmordsbombere. Hvis man vil ind og ud af Betlehem, skal man passere en kontrolpost med bevæbnede israelske soldater.

For palæstinenserne er det meget vanskeligt at få tilladelse til at forlade Betlehem, og man skal søge i god tid, for der er lang ventetid. For udlændinge går det let at passere ind og ud af byen. Men i nogle tilfælde kan der også være særlige restriktioner for dem.

I Jerusalem boede jeg på Birgitta klosteret ved foden af Oliebjerget. Tre søstre herfra – en italiener, en filippiner og en nonne fra Guatemala – har tilbudt at køre mig til deres søsterkloster i Betlehem, hvor jeg skal bo under mit ophold i byen. Inden hjemturen køber de fisk hos en fiskehandler. Priserne er væsentlig lavere i Betlehem, og søstrene har ikke meget at rutte med. Når lejlighed byder sig, køber de derfor ind i Betlehem.

Uvist af hvilken grund bliver den lille gruppe nonner i dag nægtet at tage pakken med fisk med sig gennem kontrolposten. De tilbyder at vise soldaterne, hvad der er i pakken, men nej, de må køre hjem til Jerusalem uden aftensmaden. Det er sværere at komme i julestemning i Betlehem, end jeg troede.

Den 23. december

Flertallet i Betlehem er muslimer, men der er næsten lige så mange kristne palæstinensere. Det er en fattig by, hvis indbyggere ikke længere kan hente deres udkomme ved at arbejde i det mere velhavende Jerusalem.

Den gamle græsk-ortodokse Fødselskirke ligger i Betlehem, sammenbygget med den nyere romersk-katolske Sankt Katarina kirke. Året rundt men især til jul kommer der mange besøgende hertil, med mindre den politiske situation opleves som farlig.

Inden jeg rejste, læste jeg præsten ved den luthersk-evangeliske julekirke, palæstinenserens Mitri Rahebs bog om hans oplevelser under den anden intifada i 2002.² Julekirken, der ligger et godt stykke oppe af den travle Pave Paul VI gade, blev besat af de israelske soldater. Gribende fortæller Mitri Raheb om intifadaens virkning på den lokale befolknings liv og de omfattende skader, den nyrestaurerede kirkes lokaler fik som følge af kampene og de israelske soldaters hærværk.

Modsvarende blev Birgitta klosteret besat af palæstinenserne. Klosteret har en strategisk god beliggenhed, fordi det også ligger højt og dertil har en stor åben tagterrasse med fri udsigt over byen. Nonnerne blev låst inde på et toilet. Heldigvis undgik det palæstinenserens opmærksomhed, at priorinden havde en mobiltelefon. Takket være den kunne hun tilkalde hjælp hos den katolske kirkes ledelse i Jerusalem. Der blev iværksat en større diplomatisk aktion, som til sidst førte til nonnernes frigivelse.

¹ "Betlehem under belejring", Forlaget Boedal

Det er sådanne begivenheder, der ligger forrest i min bevidsthed på denne Lillejuleaftensdag. Julestemningen lader vente på sig ... og så alligevel.

Sidst på eftermiddagen hjælper jeg to Birgitta søstre med at bære fem omfangsrige tærter ned til franciskanernes gæstehus Casa Nova, der ligger lige ved Fødselskirken og Skt. Katarina kirken. Der er rigtig mange julegæster hos franciskanerne og derfor brug for hjælp til julemiddagen.

Bagefter går vi sammen til lillejuleaftens gudstjeneste i Sankt Katarina. I den tilstødende Fødselskirke er der bryllup, og salmesangen herfra blander sig med den katolske messe. Messen synges, bedes, læses og prædikes på arabisk, som er et smukt sprog. Er man fortrolig med den katolske gudstjeneste, gør det ikke så meget, man ikke forstår sproget, for liturgiens hovedelementer er ens verden over. Da orglet og menigheden sætter i med Halleluja som indledning til læsningen fra Det ny testamente, breder julefreden sig i mit sind.

Det er bevægende at se nonner fra mange forskellige ordener til en sådan gudstjeneste. Nonner i hvidt, nonner i sort, nonner i gråt. Jesu små søstre med deres hverdagsagtige ordensdragt og de blå tørklæder bundet i nakken som min barndoms malkekoner. Indiske nonner fra Moder Teresas barmhjertighedsorden i deres hvide gevandter kantet med lyseblå striber. Birgitta søstre i deres smukke lysegrå dragter og det sorte slør med den karakteristiske hvide krone og de fem røde prikker som symbol på Jesu sårmærker.

Mørket er faldet på, da messen er forbi, og vi forlader kirken. Blæsten river og slider i tøjet, og det er råkoldt. Den blomstersmykkede bryllupslimousine er sammen med de mange bryllupsgæsters biler i mellemtiden blevet dækket af et tyndt lag hvidt støv, båret med fra den nærliggende ørken. Det frister over evne. Diskret lader jeg en finger glide igennem de fine støvpartikler på en af bilerne.

Julelysene er nu tændt på Krybbetorvet og i den centrale bydels gader. Hvert år er der et land, der skænker julebelysningen til Betlehem. I år er det Spanien. De mange forskellige mønstre i rødt, gult, blåt og grønt minder dog mere om Tivoli end om jul.

Skuttende os i kulden begiver søstre og jeg os hjemad. Jo længere vi kommer væk fra torvet, desto mørkere bliver den smalle bazargade. En butiksejer henter en termoflaske op af en taske for at få sig lidt varme. I morgen er der julefest, og byen vil være fyldt med internationale gæster.

Den 24. december

Juleaftensdag i Betlehem er en mellemting mellem en byfest og en nytårsaften i Danmark. Muslimerne i Betlehem fejrer ikke jul, men de har alligevel gjort dagen til en festdag. Vejret i år står på kold blæst iblandet sand fra ørkenen.

Fra midt på formiddagen marcherer et stort spejderkorps med trommer og sækkepiber rundt i byen, og snart giver også det lokale rockorkester den fuld

skrue på Krybbepladsen foran Fødselskirken. Unge fra Betlehem og omegn flokkes i gaderne, og gadehandlerne har travlt. Fædre og bedstefædre er ude at se på løjerne med deres børn og børnebørn, som i dagens anledning er maskeret som små julenisser. Indtil videre er julen i Betlehem anderledes end forventet.

Der er masser af udenlandske pressefolk og fotografer på Krybbepladsen. Hvor kommer du fra? Hvorfor er du i Betlehem? Hvad synes du om julestemningen i Betlehem? Hvad vil du bede om i nat? Journalisterne må råbe for at overdøve larmen fra musikscenen.

Klosteret er fuldt belagt, og julemiddagen er storslået. De fleste gæster er familier med børn, der af den ene eller den anden grund ikke kan holde jul i deres hjemland. Jeg sidder til bords med et filippinsk ægtepar, der bor i London. "Vi har ingen familie i London, så vi rejser altid ud i julen."

Ved mit bord sidder også en ung muslim, der kan lidt engelsk. Det er en elektriker, der hjælper nonnerne, når de har problemer med elektriciteten. Om halsen har han et rødt partisanørklæde. Jeg fortæller, at mit barnebarn på tolv går med samme slags tørklæde. Bemærkningen rammer tydeligvis ind i noget vigtigt for den unge palæstinenser. "Den røde farve står for Che Guevara og den sorte for Arafat", pointerer han. "Che Guevara betyder frihed!"

Han er fra Gaza, og hele hans familie bor stadig i Gaza. Selv har han boet i Betlehem i mange år. Ganske ung var han – kun fjorten år – da han var på besøg i Betlehem sammen med en ven. Under besøget lukkede israelerne grænsen til Gaza. Siden har han ikke set sine forældre og søskende, for tager han til Gaza, kan han ikke vende tilbage til Betlehem, hvor han har bolig og arbejde.

"Har du nogensinde været i Jerusalem?", spørger jeg. "Ja", svarer han, "men kun tre gange, og det var før Muren. Jeg bryder mig ikke om det. Der er så mange israelske soldater og politifolk i byen, og på grund af mit udseende bliver jeg hele tiden stoppet og skal vise identitetskort. Jeg foretrækker Betlehem."

"Hvad venter du dig af Barack Obama?", spørger jeg forsigtigt. "Ingenting", svarer han og ser alvorligt på mig med sine mørke øjne, "han er mere intelligent end Bush, men bortset fra det bliver der ingen forskel."

En Birgitta-søster fortæller senere, at de fik kontakt med den unge palæstinenser lige fra begyndelsen af deres tid i Betlehem. Dengang var de kun få søstre og kendte ingen endnu. Han blev dem en værdifuld hjælp. Til gengæld fik de ham i skole og hjælp ham økonomisk. Pengene sendte han hjem til familien i Gaza, og de måtte gang på gang minde ham om, at han også skulle beholde lidt til sig selv.

I dag, hvor søstrene er blevet flere og kender de lokale forhold, har de ikke mere så megen brug for hans hjælp. "To af hans søstre er døde, mens han har boet i Betlehem, uden at han har kunnet deltage i deres begravelse", tilføjer Birgitta søsteren.

"Hvad vil du bede om under julemessen i nat?" spurgte en kinesisk journalist mig i formiddags. Svaret er nemt. Jeg vil bede om, at den unge palæstinenser må forenes med sin familie i frihed i et land, han kan kalde sit.

Julenat og juledag

I Jerusalem var det ikke lykkedes mig at få billet til midnatsmessen i Betlehem; den messe der transmitteres julenat verden over fra den romersk-katolske Sankt Katarina kirke. "Der har været udsolgt de sidste to måneder", lød beskeden hos franciskanerne, der har ansvaret for kirken. Men Birgitta søstrene i Betlehem har heldigvis sørget for en billet til individuelle gæster som mig.

Klokken ni, tre timer før messen, går jeg ned mod kirken for at være i god tid til at få en ståplads langt fremme i det store kirkerum. Denne særlige nat fjernes bænkerne i kirken for at give plads til så mange som muligt. Der er kun siddeplads til de særligt inviterede.

Gaderne er fulde af mennesker, mest unge og langt de fleste mænd. De er opstemte, men der er ingen berusede og ingen optræk til ballade. Ind imellem ses unge sminkede kvinder i stramtsiddende jeans og højhælede støvler, men de fleste kvinder i Betlehem går med tørklæde og fodlange frakker. Nogle er klædt helt i sort og med ansigtet tildækket. Til tider endda så fuldstændigt, at ikke engang øjnene er synlige.

Kvaliteten af musikken på Krybbepladsen er højnet betydeligt i løbet af dagen. Nu er det et professionelt rockorkester, der underholder. Den kvindelige forsangers opildnende råb til publikum gjalder ud over Krybbepladsen og kan høres viden om.

Politiet og sikkerhedsstyrkerne har opsat afspærringer overalt i Fødselskirkens nærhed. Køen til Sankt Katharina er allerede lang, og pladsen foran er for længst lukket for at sikre parkeringsplads til de inviterede VIP'ere.

En sideindgang bliver åbnet efter først at være blevet fyldt op med tunge køretøjer. Sikkerhedsstyrkerne vil være sikre på at kunne kontrollere folkemængden. Vi står som sild i en tønde og venter på at blive lukket ind. De mange større og mindre grupper kæmper for at holde sammen i den snævre

passage, og resultatet er masen og skubben og høflige undskyldninger på mange sprog. En lille gruppe sorte amerikanere begynder tappert at synge salmer. Der sms'es på livet løs julehilsner hjem til familie og venner. Hele jordkloden er repræsenteret i Betlehem denne aften.

Efter en times tid bliver dørene åbnet, og køen begynder langsomt, langsomt og i små ryk at bevæge sig fremad. På vejen bliver mændene kropsvisiteret, hvis de ser det mindste mistænkelige ud, og alle får kontrolleret billetten igen og igen. Til sidst når vi ind på kirkens område, hvor der er opsat metaldetektorer, som man skal passere igennem. Lyden af sirener i det fjerne blander sig med hylene fra detektorerne, når et eller andet slår ud, hvad der sker uafbrudt. Et sted i byen bliver der skudt fyrværkeri af.

Ved indgangen til kirken udleverer en franciskanermunk en lille bog med messens liturgi på fem forskellige sprog, og en mand med arabisk hovedbeklædning følger op med et "Merry Christmas" og et hæfte med velkomsthilsner fra områdets politiske og religiøse overhoveder, kristne som muslimske. Forrest i hæftet står Palæstinas præsident Mahmoud Abbas' julehilsen og politiske appel om en fredelig palæstinensisk stat "med Øst Jerusalem som sin hovedstad". Ved læsningen kan jeg høre de ortodokse jøders rungende "aldrig nogensinde" for mit indre øre.

Inde i kirken finder jeg en ledig ståplads i en af sidegangene, tæt på VIP'ernes tomme stole. Klokken er halv elleve. Der er endnu halvanden time, til messen begynder. Lige foran mig står en hårdebred civilklædt sikkerhedsvagt med et udtryksløst ansigt vendt mod mængden. Hele vejen rundt om VIP-området står der kolleger med fem-seks meters afstand.

Minutterne snegler sig af sted. Der er næsten ingen plads at røre sig på, og sikkerhedsvagtens ansigt lige foran mig gør det svært at finde et sted at hvile blikket. Tæt ved mig sætter en lille indisk Moder Teresa sig ned på en medbragt pude. Andre sætter sig på deres overtøj. Det reducerer bevægelsesmulighederne yderligere. Mine ben og min ryg begynder at værke, og det begynder at snurre i fødderne.

På et tidspunkt står en franciskanermunk frem foran mængden. Han opfordrer til, at vi skal øve os på messens centrale hymner og synger selv for: *Christus natus est nobis. Venite adorémus*. Allerede nu anes magtfuldheden i orgelmusikken og den pragtfulde akustik i kirken. Stemningen i kirken løfter sig hørbart.

Nu ankommer præsteprocessionen, og snart begynder VIP'erne at dukke op. Langsomt fyldes deres stolesæder op. Jeg er nu så træt i benene, at jeg ikke ved, hvor længe jeg kan blive stående. To minutter i midnat ankommer en mand med gråt hår og i mørk trekvart lang overfrakke. Jeg synes, jeg kender ham et eller andet sted fra ... og ja, det er jo præsident Mahmoud Abbas! Messen kan begynde.

En italiensktalende guide lige bag mig har under hele forløbet højlydt kommenteret begivenhederne. En nonne og jeg ser på hinanden i stum enighed om, at nu kan det være nok. Jeg mobiliserer mit sparsomme italiensk, ser på ham med fast blik og siger: “Silencio per favor!”

Det er storslået og gribende at overvære messen som levende begivenhed. Men det er også en stor anstrengelse at stå op så længe. Jeg har ikke turdet indtage nævneværdig væske i timerne inden af frygt for at skulle på toilettet midt i det hele. De mange lys og trængselen af mennesker får temperaturen til at stige. Varmen og væskemangelen fremkalder de første tegn på svimmelhed.

Prædikenen efter læsningen af juleevangeliet trækker ud, fordi den holdes på flere sprog. Jeg beslutter mig for at søge ned i den bagerste del af kirken for at få lidt frisk luft. Det er næsten umuligt. Det er en kamp at trænge igennem folkemængden og forcere alle dem, der har sat sig på gulvet. De siddende er næsten ikke til at få øje på dernede i mørket mellem alle benene. Beslutsomt maser jeg mig videre.

Bagerst i kirken er der lidt mere bevægelsesfrihed. Til gengæld er der en uafladelig kommen og gåen, og tavshedsreglen bliver ikke overholdt. Overalt forsøger folk at finde en smule hvile ved at læne sig op af fremspring eller ved at sætte sig med ryggen op af kirkens vægge. Alle sådanne pladser er for længst besat.

Da vi når til nadveren, giver jeg op. På vej ud af kirken bliver jeg for fjerde gang den dag stoppet af en repræsentant for pressen. En kvindelig journalist fra Polen vil vide, hvad jeg synes om messen. “Synes du ikke også, det hele er for støjende?” spørger hun ledende.

Udgangsmulighederne er få og snævre, og mange uden billet trygler om at komme ind i takt med, at andre forlader kirken. To amerikanske kvinder slipper gennem nåleøjet, da jeg går ud. Sorte blankpolerede VIP-biler står tæt på pladsen foran Fødselskirken, og jeg må kante mig frem mellem afspærringer og sikkerhedsvagter. Det er begyndt at regne.

Klokken er blevet halv to. Torvet ligger nu øde hen bortset fra taxachaufførerne, som forsøger at hente sig en ekstra skilling ved at køre trætte messedeltagere hjem. Stille går jeg hjem gennem bazargaden. Udstillingen af varer er fjernet, og de turkisgrønne skodder slået for butikkernes indre. Der ligger affald overalt, akkurat som i København efter en heftig weekend. Jeg tænker på min familie og på mødet med den unge palæstinenser, der ikke syntes at nære noget håb til fremtiden.

Næste år vil jeg sidde bekvemt i min stue og følge midnatsmessen fra Betlehem på tv. Mine sanser vil huske stemningen; den bevægende følelse af at være fælles om julebudskabet på tværs af nationale og etniske skel, duften af røgelse,

glæden ved at deltage i lovsangen, ubehaget ved hele tiden at mærke fremmede kroppe støde mod min, trætheden i benene, der bare vokser og vokser.

Med ét går det op for mig, hvilken katastrofe det kunne være blevet, hvis en eller anden havde kastet et kanonslag i kirken. Panik i folkemængden kunne have skabt en mangedoblet Roskilde Festival tragedie.

Hjemme på værelset åbner jeg et vindue og ser ud over den natte stille by. Et stykke ude i horisonten slanger den oplyste betonmur sig gennem landskabet, og jeg kan tydeligt se den store israelske bosættelse, der er oprettet på palæstinensisk område. Da Muren blev bygget, benyttede israelerne flere steder lejligheden til at konfiskere jord.

Efter nogle timers søvn står jeg op og går igen ned til Sankt Katarina. En franciskanermunk holder vagt ved trappen til Grotten under Fødselskirken, og jeg må argumentere for at slippe forbi. En indisk sproget messe er i fuld gang i det forreste kapel under de gamle stenhvælvinger. Lidt længere nede – i grotten med Jesusbarnet – når jeg at overvære sidste del af en engelsk sproget julemesse.

Min julemesse bliver dog formiddagsmessen i den store Sankt Katarina kirke. Aldrig har jeg hørt Glade Jul sunget smukkere og mere bevægende end på arabisk denne juledag i Betlehem.

Anden juledag

I dag er det meget stille i Betlehem. Det er fredag, muslimernes ugentlige helligdag. Næsten alle butikker er lukkede, og på Krybbepladsen samles flokke af muslimske mænd for at lytte til imamens prædiken under fredagsbønnen i Omar moskéen. Lyden kommer fra kraftige højtalere opsat hele vejen rundt om toppen af minareten. Lige inden for moskéens indgang skimtes hylder fyldt med sandaler og sko.

Ved afslutningen af bønnen kommer grupper af mænd ud fra moskéen, mange klædt i kjortler og arabisk hovedbeklædning. Ivrigt snakkende og gestikulerende går de over Krybbepladsen. Men hvor er kvinderne? Jeg ser ikke en eneste.

På klosteret har Birgitta søstrene travlt med at gøre værelser i stand efter de mange julegæster, inden den næste flok ankommer: Tyve unge italienske præstestuderende fra Rom, på pilgrimsrejse til Det hellige land sammen med deres seminarirektor og to præster. De ville oprindeligt have været til Rusland men fik afslag på deres ansøgning om visum. Forholdet mellem den russisk-ortodokse og den katolske kirke er køligt.

Spisestuen har med ét ændret karakter. Børnefamilierne og de individuelle gæster fra de første juledage er borte. Om bordene sidder nu lutter sultne mørkhårede mænd, som lige har holdt messe og sunget *Glade jul* på italiensk i klosterets smukke lille kapel i kælderens. Jeg sidder i et hjørne ved et bord for mig selv og føler mig lidt akavet midt i al den maskulinitet.

Den 27. december

I dag er det store markedsdag i Betlehem. Midt i byen tæt ved hovedgaden ligger det gamle markedsområde, der fremtræder, som har det ligget der i århundreder. På hverdage er der altid boder åbne med kød, grønsager, frugt, tøj og isenkram, men om lørdagen mangedobles udbudet, for da kommer landsbybeboerne ind fra omegnen for at sælge deres produkter. Alle mulige former for frugt og grønt stables indbydende op. Levende haner, høns og kaniner ligger i åbne papkasser og venter på ny ejer. Genbrugsvarer af mange slags præsenteres og tages i øjesyn. Der tinges om priserne.

På markedet som i resten af Betlehem kan jeg gå frit omkring uden at føle mig overdrevent bemærket. Her er ikke det samme ubehagelige købepres som i Jerusalem. Mange hilser med et smil og et "welcome". Byen er glad for igen at få gæster fra udlandet. De første fem år efter den anden intifada kom der næsten ingen.

Mange spørger, hvor jeg kommer fra. Ingen reagerer negativt, når de hører navnet Danmark. En sjælden gang sker det, at et par drenge følger efter mig og beder om "money, money". Normalt overhører jeg børns tiggeri, men her nænner jeg ikke at sige nej. Drengene forsvinder som et lyn efter at have fået deres småmønter. Som om de er bange for, at jeg skal fortryde.

Birgitta-søstrene arbejder økumenisk på det sted, de befinder sig. I Betlehem er der brug for socialt hjælpearbejde, både blandt kristne og muslimer, for mange er fattige. Jeg har dog ikke set samme form for slumbebyggelse som i Jerusalem. "Betlehem er som en landsby, hvor alle kender alle", fortæller en Birgitta søster. "Befolkningen er præget af indespærring og lider i tavshed."

I dag går jeg til fods til Beit Sahour, hyrdernes mark et par kilometer uden for Betlehem. Her har arkæologiske udgravninger blotlagt rester af en byzantinsk kirke og et kloster dateret til det fjerde, femte og sjette århundrede. Dalen neden for Beit Sahour ser bibelsk ud med sine nøgne skrænter og spredte fyrre- og

oliventræer. Illusionen brydes dog hurtigt af Muren, som her er blevet til et højt strømførende hegn. Langs hegnet trækker en asfalteret vej sit brede spor gennem landskabet og minder om, at vi befinder os i hjertet af en af vor tids alvorligste konflikter. Kun israelske militærkøretøjer må køre på vejen.

På vej tilbage til Betlehem standser en palæstinensisk taxa i håb om at få en kunde. "Hvad koster turen?" spørger jeg, vel vidende at den ikke bør koste mere end ti shekel. "Tyve shekel" svarer chaufføren. Jeg insisterer på femten, og han ser tilfreds ud. Det er frokosttid, og han nøder mig til at smage et stykke af et helt nybagt brød, han sidder med i hånden. Jeg forstår, det er hans mor, der har bagt det. "Very good, very good, Madame."

Jamen jeg ved, hvor dumt det er at sige ja tak! Men det hjertelige tilbud om at dele smagen af det gode brød med mig gør en afvisning uvenlig, uhøflig, umulig. Sent om aftenen melder fortrydelsen sig, da de fremmede bakterier begynder at husere i maven.

Chaufføren sætter mig af på Krybbepladsen som aftalt. Jeg har min bærbare computer med og vil udnytte den internetforbindelse, der tilbydes gratis på Fredscenterets café i anledning af julen. Bedst som internetforbindelsen er igennem, kommer tjeneren og meddeler, at centeret lukker "på grund af gårsdagens mere end hundrede og halvtreds døde i Gaza".

Stille pakker jeg min bærbare sammen og går hjem til klosteret. Det israelske bombeangreb kommer fuldstændig bag på mig, da jeg ikke bruger tid på at læse nyheder på nettet. Fra mit værelse hører jeg høje taktfaste råb på arabisk. Der demonstreres i gaderne.

Den 28. december

I dag skinner solen i Betlehem, men byen er som uddød. Alle butikker og restauranter er lukkede, og der er næsten ingen mennesker på gaden. Befolkningen strejker i sorg og protest over de mange døde og sårede i Gaza.

Rundt omkring holder palæstinensiske politibetjente og soldater med maskingeværer øje med, om der opstår uroligheder. Enkelte af de faste gadehandlere er

på plads med deres vogne med søde kager, kogte majscolber eller brød, og der er også åbne apoteker, men ellers er gaderne tilskoddede.

Caféen på Casa Nova, franciskanernes gæstehus, holder dog åbent, for der er stadig mange udenlandske gæster i byen. Her er fjernsynet tændt på Al Jazeera, der sender nyheder fra Gaza uafbrudt. De arabisk talende tjeneres øjne klæber til skærmen, så snart de har et ledigt øjeblik. Det er så lidt, beboerne i Betlehem kan gøre, indespærrede bag Muren som de er. Ude på Krybbepladsen har fire unge tørklædeklædte kvinder stillet sig i firkant, mens de tavse svinger det palæstinensiske flag over deres hoveder.

Det er søndag, og jeg følges med Birgitta søstre til højmesse i Sankt Katari-na kirken. Vi sætter os tæt ved Maria alteret, hvor man kan tænde et vokslys og sætte det i sand på nogle særlige opsatser. Lysene står tæt denne dag.

En far nærmer sig med to små livlige tvillingedrenge. De er vel tre-fire år. Den ene siger noget til sin far og løber hen og tager et lys. Den anden følger efter. På tåspidser kan drengene lige nå at tænde deres lys ved et af de allerede tændte lys, men de lykkes trods store anstrengelser ikke med at sætte det i sandet. Lysene går ud. Drengene starter forfra med at tænde deres lys og forsøge at sætte det i sandet. Faderen tager lysene fra drengene og anbringer dem for dem, mens de to purke løber hen og henter endnu et lys i reolen. De tænder det og løber lidt rundt med det. Det ene lys brækker, det andet går ud. Faderen forsøger at stoppe sine sønner, mens han anbringer de to nye lys i sandet. Sådan gentager forløbet sig den ene gang efter den anden.

De to drenge når vel at hente og tænde ti lys i alt, før en ung kvinde rejser sig fra en nærliggende kirkebænk og går hen og siger noget til faderen. Nu kommer moderen til. Sammen tager de to forældre hver en genstridig søn og bærer ham væk.

Under de tre læsninger fra Bibelen og den efterfølgende prædiken på arabisk sidder jeg og tænker over grunden til, at jeg forlod min familie for at holde jul hernede. Jeg ville uddybe mit forhold til Jesus i denne særlige by under denne ganske særlige højtid, i håb om at han på en eller anden måde ville komme mig nærmere.

Midt under prædiken går det op for mig, at det at uddybe mit forhold til Jesus ikke så meget handler om at blive mere bibelkyndig eller komme hele vejen rundt til de hellige steder. At uddybe mit forhold til Jesus handler først og fremmest om mine relationer til andre mennesker. Derigennem giver han sig til kende. Det er ikke nyt for mig, men nu forstår jeg det på en dybere og mere integreret måde.

Næstekærlighed betyder ikke eftergivenhed over for det, der er forkert eller ondt. Vi skal kunne sætte grænser og vise konsekvens, også over for mennesker vi

holder af. Episoden med faderen og de to små sønner i kirken viser på det lille plan, hvor nødvendigt det kan være.

Om eftermiddagen går jeg tur langs Muren. At gå under den massive, ni meter høje mur forekommer uvirkeligt. Butikker, der tidligere var del af

en livlig gade, ligger nu hen i skyggen af muren. Familier, der tidligere fra deres altaner kunne nyde udsigten over en dal med olivenmarker, ser nu i stedet lige ind i den grå betonmur. Ingen har mulighed for at se over den.

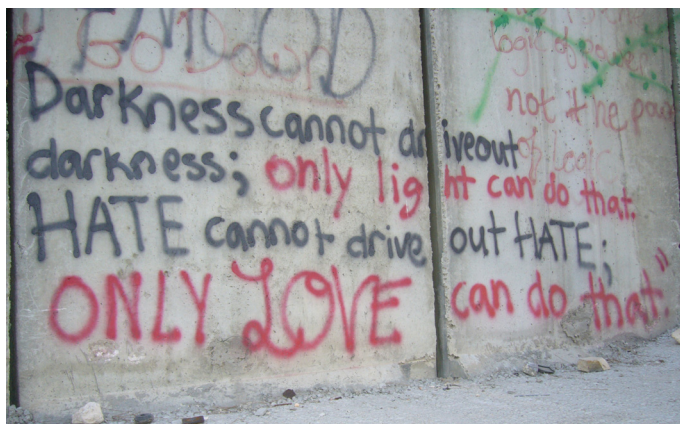
Ved synet af et vagttårn vender jeg instinktivt min guidebog om Palæstina og palæstinenserne, udarbejdet af *The Alternative Tourism Group* i Beit Sahour, ind mod kroppen, så man ikke kan se forsiden. Jeg føler mig iagttaget og skyldig, fordi jeg viser interesse for palæstinenserne. Hvad er der dog sket med os vesterlændinge?

Overalt er Muren fyldt med graffiti flere meter op. Sorgfuld, humoristisk, vred, poetisk, sarkastisk graffiti. Der er eksempler på det hele og mere til. Teksterne og tegningerne er fortrinsvis på engelsk, udover de for mig uforståelige arabiske skrifttegn.

Et sted står der: "Mørke kan ikke fordrive mørke. Det kan kun lys. Had kan ikke fordrive had. Det kan kun kærlighed." "Jeg vil have mine dollars tilbage!" skriver en anden, sikkert en amerikaner. Et tredje sted er der tegnet en vred lille dreng, der løfter armene anråbende i vejret, mens han råber: "Jeg vil have min bold tilbage". En sætning på tysk minder i al sin ironi om magtens forgængelighed: "Muren kan om nødvendigt komme til at stå i hundrede år, Ernst Honecker januar 1989".

Flere gange i dag er jeg blevet stoppet og spurgt, om jeg er journalist; formentlig fordi man ser mig gå med en computertaske på ryggen. Når de hører, jeg blogger, er det også godt. Betlehems befolkning brænder efter at blive hørt af verden.

I kirken i formiddags gik det op for mig, at Jesus lige fra begyndelsen af mit ophold i Det hellige land har talt til mig igennem det palæstinensiske folks lidelser. Øje for øje og tand for tand er ikke det budskab, han kom med.

Den 30. december

Solen skinner, og butikkerne er igen åbne i Betlehem. På Casa Nova caféen er fjernsynet igen tændt på Al Jazeera. Den ene analyse følger den anden, og der bringes klip fra den seneste udtalelse af FN's generalsekretær. Lige nu er det værste tanken om det uhyggeligt store antal sårede, som Gaza hverken har hospitalskapacitet eller medicin til at behandle.

På min første dag i Betlehem besøgte jeg en butik i Mælkegrøttegaden bag Fødselskirken. Et af de mange små steder, hvor ejeren og hans familie lever af at sælge figurer skåret i oliventræ. Jeg var eneste kunde i butikken, og ejeren gav sig god tid til at vise sine ting frem.

Undervejs forklarede han, hvordan tingene bliver til, og hvordan man kan se, om håndværket er af A, B eller C kvalitet. "Er du kommet til Betlehem alene?" udbryder han forbavset. "Jamen så koster tingene kun det halve af det, der står på prismærkerne, for den pris er beregnet på grupper. Grupperne kommer dog sjældent her. De bliver sat af de store steder, hvor guiden får provision, og hvor de ikke får noget at vide om håndværket."

Snart gled samtalen over i, hvor vanskeligt det havde været i tiden efter den anden intifada, hvor der slet ingen turister kom til Betlehem. På grund af Muren er indtjeningen dog stadig lav: "Før intifadaen havde jeg sytten håndværkere i arbejde; i dag har jeg kun fire." "Om jeg er kristen? Ja, hvad tror du? Jeg hedder Peter."

I dag vender jeg tilbage til butikken for at købe gaver til min familie. Ejeren genkender mig straks. Næppe er jeg kommet ind i butikken, før han flyder over af fortvivelse og bekymring over udviklingen i Gaza. "Tænk på alle børnene i Gaza, se her, se her", siger han oprørt og peger på et billede af en lille dreng i en arabisk sproget avis. Drengens ansigt er forvredet af gråd. "Denne dreng er otte år. Han mistede sine tre søskende på fem, tolv og fjorten år under bombardementerne."

"Bed for os, bed for os, bed for at konflikten ikke breder sig, for det vil få frygtelige konsekvenser for økonomien. Gud velsigne dig" siger han som det sidste, inden han giver hånden til farvel. Det er tydeligt, hvad han mener om Israels handlemåde.

Den 31. december 2008

Det er nytårsaftensdag, og stemningen er trykket. De israelske bombardementer af Gaza bare fortsætter og fortsætter. I en lille musikbutik på åben gade køber jeg cd'ere med den libanesiske sangerinde Fairuz. "Hvad synes du om befolkningen her?" spørger ekspedienten. "Er vi ikke venlige?" Det må jeg bekræfte ham i. Og et stolt folkefærd tillige.

På Krybbepladsen har en gruppe sortklædte mænd og en enkelt kvinde stillet sig tavse i halvkreds. De holder plakater med arabiske skrifttegn foran sig. Den midterste plakat har en tekst, jeg forstår: Stop the killing.

Hjemme på klosteret tænder jeg for tv'et i opholdsstuen. På CNN er den israelske ambassadør til USA i fuld gang med at udøve damage control: Hamas i Gazastriben truer en stor del af befolkningen i Israel med deres raketter. Vi er nødt til at ødelægge deres infrastruktur. Vi beklager, at vi i nogle tilfælde ikke kan undgå at ramme civile. Vi hindrer ikke FN's lastbiler med hjælpeforsyninger i at køre ind i Gaza. Mange lastbiler er kørt ind i Gaza i dag.

Ambassadøren anvender ord som terrorisme og terrorister igen og igen. Beskriver Gaza som et område med Taleban-agtige tilstande og Hamas som en arm på den iranske blæksprutte. Vi vil fred, de vil krig. Vi vil ramme Hamas' tilholdssteder. De vil ramme den israelske civilbefolkning. Det er tydeligt, at ordvalget er møntet på den amerikanske opinion.

For mig ligner bombardementerne snarere en straffeaktion, udført i de sidste dage inden præsident Bush forlader Det hvide hus, og den ny præsident Obama overtager magten i USA. Det er svært at se, hvordan en lille stribe land med halvanden million ludfattige palæstinensere kan udgøre en reel trussel mod Israel, indhegnet og kontrolleret som området er på alle sider af israelsk grænsepoliti og militær. Hovedparten af Gazas befolkning er flygtninge. Mange stammer oprindeligt fra nærliggende landsbyer, som er blevet overtaget af israelere.

Det regner i Betlehem i dag, og det er godt. Der har været tørke i lang tid, og bøndernes afgrøder lider under mangel på vand. Mange er nervøse for, hvad det kommer til at betyde for fødevarepriserne.

Inden jeg forlader Casa Nova caféens trådløse netværk, læser jeg en mail fra min svigersøn. Han kommenterer det, han ser på tv og læser på min blog om situationen i Gaza. Han slutter eftertænksomt: "..... og her sidder jeg så og bekymrer mig for, om vi skal have dyreryg eller tyndsteg til nytår."

Alle planlagte nytårsfestligheder i Betlehem er aflyst. Ved midnat høres kun byens kirkeklokker.

Nytårsdag 2009

Her til morgen er regnen ophørt. Vejret er solrigt og klart, men temperaturen er faldet og blæsten bidende kold. Det er min fødselsdag. Ved morgenmaden overrasker Birgitta søstrene mig ved at komme syngende ind i spisesalen, med lys og kage i hænderne og en smuk hvid rosenkrans som gave.

Porten til klosteret kan ikke længere åbnes udefra. Børnene i gaden har stjålet håndtaget. Ikke som en nytårsspøg men for at skaffe sig lidt lommepege ved at sælge det. Det er sket før. Træerne rækker ikke ind i himlen. Heller ikke i Betlehem.

Tv-stationerne gør løbende status over de to parter tabstal. Det står lysende klart, at Israels angreb på Gaza er helt ude af proportion. På en tv-transmitteret pressekonference kalder den moderate repræsentant for palæstinenserne, præsident Mahmoud Abbas, begivenhederne i Gaza for “massakren i Gaza” og appellerer til palæstinensisk enhed.

I morgen returnerer jeg til Jerusalem.

Den 2. januar

At vende tilbage til Jerusalem er en skræmmende oplevelse. Krigen er nu yderligere optrappet med Israels indgang i Gazastriben. Befolkningen i Gaza har ikke længere adgang til el, vand og madforsyninger. Men det mærkes ikke i Jerusalem bortset fra, at der er ekstra mange soldater og politifolk i gaderne.

For ikke at udfordre skæbnen undgår jeg den muslimske bydel. I stedet går jeg tur på muren rundt om den gamle by og slutter i den jødiske bydel. Her synes livet fuldstændig upåvirket. “Hvor kan I sidde på café og hygge jer, mens jeres bomber terroriserer og dræber massevis af civile få timers bilkørsel herfra! I kan da i det mindste sørge over det, der sker!” Mine ord bliver stikkende i halsen.

Ved Jaffa porten står en ung israeler og uddeler information om en fredsudstilling på et galleri i nærheden. Da jeg rækker hånden ud efter brochuren, spørger jeg ham: “Hvordan kan det være, at Jerusalem er så upåvirket af krigen?” “Jeg går til alle de demonstrationer mod krigen, jeg kan komme til”, lyder svaret, “men de har ingen virkning desværre. I Israel er dialog om det palæstinensiske spørgsmål umulig, hvis ikke du i udgangspunktet er enig med den politik, der føres.”

Efterskrift

De sidste dage i Jerusalem går jeg ørkesløst omkring. Lysten til at gå på opdagelse i byen er forsvundet. Da datoen på min flybillet oprinder, bestiller jeg en taxa til at køre mig til Ben Gurion lufthavnen. Naivt forestiller jeg mig at kunne nyde landskabet undervejs, men nej. Motorvejen fra Jerusalem til Tel Aviv krydser Vestbredden og er derfor beskyttet af mure og hegn. Virkeligheden puster mig i nakken hele vejen ud af Det hellige land.

*Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi:
dona nobis pacem*

Tekst og fotos:
Else Marie Kjerkegaard

Else Marie Kjerkegaard er cand.polit. og havde i en årrække ledende stillinger i Socialforskningsinstituttet, Arbejdsmarkedsstyrelsen og Ligestillingsrådet. I de senere år har hun især beskæftiget sig med meditation og sindets funktionsmåde. Hun har udgivet bøgerne “Vejen vi går. Tolv kvinder om deres åndelige praksis” (Borgen 2002) og “Nærværets vej. En opdagelsesrejse med Buddha og Jesus” (Boedal 2007)
Læs mere på www.elsemariekjerkegaard.dk.